

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Elfde voortgangsrapportage stelselvernieuwing gesubsidieerde rechtsbijstand

Over de periode januari - juli 2024

De stelselvernieuwing in één oogopslag

Leeswijzer

In deze bijlage treft u een overzicht van de voortgang van de stelselvernieuwing gesubsidieerde rechtsbijstand gedurende de periode januari tot juli 2024. De voortgang is inzichtelijk gemaakt voor zes hoofddoelstellingen van de stelselvernieuwing met bijbehorende subdoelstellingen. Voor ieder van deze subdoelstellingen zijn de desbetreffende maatregelen toegelicht. Daarbij staan steeds drie vragen centraal:

- 1) wat? (een korte omschrijving van de inhoud van de maatregel);
- 2) waarom? (hoe de maatregel samenhangt met, dan wel bijdraagt aan de doelstelling); en
- 3) hoe? (wat de rechtzoekende en/of de betrokken partijen in het rechtsbijstandsveld van de uitvoering van de maatregel heeft/hebben gemerkt in het afgelopen halfjaar dan wel in het komende jaar zal/zullen merken).

Versterking toegang tot het recht	p. 4
o Borgen van rechtsbijstand voor specifieke groepen rechtzoekenden;	p. 4
o Voortzetting stelselvernieuwing, stapsgewijze implementatie pilots.	p. 6
Versterking eerstelijns rechtshulp	p. 8
o Brede, betrouwbare en toegankelijke informatie en advies voor iedereen;	p. 8
o Eerstelijns rechtshulp voor Caribisch Nederland.	p. 11
Versterking tweedelijns rechtsbijstand	p. 12
o Adequate vergoedingen voor rechtsbijstandverleners;	p. 12
o Verbetering van de doelmatigheid van tweedelijns dienstverlening.	p. 14
Burgergerichte overheid	p. 15
o Voorkomen van onnodige procedures tussen burger en overheid;	p. 15
o Bevorderen van behoorlijk procedeedrag overheid;	p. 15
o Bevorderen van burgergerichte dienstverlening en burgergerichte (toepassing van) wet- en regelgeving.	p. 16
Beleidsvorming	p. 17
o Versterking van de sociaal advocatuur;	p. 17
o Substantiële maatschappelijke bijdrage gehele advocatuur.	p. 18
Toekomstbestendig stelsel	p. 20
o Systematische monitoring en evaluatie; signalen ophalen uit de praktijk;	p. 20
o (Financieel) duurzaam en beheersbaar stelsel.	p. 21

Voortgang per doelstelling

HOOFDDOELSTELLING: VERSTERKING TOEGANG TOT HET RECHT

De toegang tot het recht voor alle burgers in Nederland wordt bevorderd en versterkt. De vernieuwing van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand draagt in belangrijke mate daaraan bij. Daarnaast wordt uitvoering gegeven aan de afspraken uit het coalitieakkoord die zien op de verbetering van de toegang tot het recht.

Subdoelstelling: Borgen van rechtsbijstand voor specifieke groepen rechtzoekenden

Maatregel: Subsidieregeling pakket rechtsbijstand herstelregelingen kinderopvangtoeslag 2023

Sinds 1 maart 2021 hebben gedupeerde ouders de mogelijkheid om binnen de herstelregeling kinderopvangtoeslag via de Raad voor Rechtsbijstand kosteloos een advocaat in te schakelen voor ondersteuning bij hun verzoek tot herstel bij de Belastingdienst/Toeslagen. Deze voorziening is vastgelegd in de Subsidieregeling pakket rechtsbijstand herstelregelingen kinderopvangtoeslag 2023. Met deze regeling wordt beoogd een bijdrage te leveren aan het doel van de hersteloperatie om het gedane leed als gevolg van de problemen met de kinderopvangtoeslag te erkennen, herstel te bieden en gedupeerden en hun kinderen te helpen een nieuwe start te maken.

Ouders die mogelijk gedupeerd zijn door de problematiek rondom de kinderopvangtoeslag hadden tot en met 31 december 2023 de gelegenheid zich aan te melden bij de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT). UHT beoordeelt of de ouder een gedupeerde is van de problemen met de kinderopvangtoeslag. Vervolgens kunnen gedupeerden zelf via het formulier op de website van de Raad voor Rechtsbijstand een aanvraag indienen voor gratis juridische bijstand. Indien gewenst kan de persoonlijke zaakbehandelaar of het Serviceteam van de UHT hierbij ondersteuning bieden. De Raad voor Rechtsbijstand selecteert op basis van het aanvraagformulier en de hulpvraag enkele geschikte en beschikbare advocaten, waarna de gedupeerde aan de door hem of haar gekozen advocaat wordt gekoppeld.

Vanaf 1 maart 2021 tot 1 mei 2024 zijn er ongeveer 28.775 toevoegingen afgegeven voor gedupeerden die kosteloos gebruikgemaakt hebben van een gespecialiseerde advocaat. De regeling is sinds de start in maart 2021 twee keer samen met de Raad voor Rechtsbijstand en de Nederlandse Orde van Advocaten (NOVA) geëvalueerd en vervolgens herijkt op basis van signalen van deelnemende advocaten uit de werkgroep toeslagenadvocaten. De einddatum van de regeling is vooralsnog vastgesteld op 31 december 2027.

Maatregel: Subsidieregeling rechtsbijstand en aanverwante kosten Tijdelijke wet Groningen

Vanaf 1 juli 2023 kan de eigenaar van een gebouw in het aardbevingsgebied die te maken heeft met schade of versterking als gevolg van aardgaswinning en gasopslag via de Raad voor Rechtsbijstand adequate en kosteloze rechtsbijstand en mediation krijgen. Dit is geregeld in de Subsidieregeling rechtsbijstand en aanverwante kosten Tijdelijke wet Groningen (Stcrt. 2023, 22116). Hierin is ook opgenomen dat de kosten voor bouwkundige en financiële adviseurs, als deze worden ingezet in bezwaar- en beroepszaken, voor vergoeding in aanmerking komen. Inmiddels staan 48 advocaten en 60 mediators ingeschreven. Eén advocaat kan meerdere zaken

behandelen. Er zijn door gedupeerde eigenaren tot dusver 216 aanvragen gedaan om via de subsidieregeling bijstand van een advocaat of mediator te ontvangen. In veruit de meeste gevallen wordt verzocht om bijstand door een advocaat; in slechts twee gevallen is verzocht om een mediator. Er zijn geen signalen dat er op dit moment onvoldoende advocaten en mediators zijn om gedupeerde eigenaren bij te staan.

Iedere drie maanden wordt de cijfermatige monitor, die wordt uitgevoerd door het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand (Kenniscentrum) bij de Raad voor Rechtsbijstand, geüpdatet en aan de Tweede Kamer toegezonden. Naast de cijfermatige monitor is het streven om in het najaar van 2024 een uitgebreidere, inhoudelijke evaluatie over de werking van de regeling aan de Tweede Kamer te sturen. Verder zijn de eerste advocaten en mediators begonnen met het volgen van de verdiepingscursus Mijnbouwschade- en versterking. In deze cursus krijgen de advocaten en mediators specifieke juridische informatie en wordt hen kennis bijgebracht over de gevolgen van de aardbevingsschade door gaswinning en -opslag en over de schade- en versterkingsoperatie. Het is de bedoeling dat de advocaten en mediators deze cursus binnen één jaar na hun inschrijving voor de regeling hebben gevolgd, zodat ze in staat zijn de gedupeerde eigenaren adequaat en deskundig bij te staan.

Tot slot is er op initiatief van de Raad voor Rechtsbijstand een klankbordgroep aangesteld – bestaande uit een groep advocaten en een mediator – die gevraagd en ongevraagd haar feedback zal geven op het functioneren van de subsidieregeling.

Maatregel: Pilot kosteloze rechtsbijstand gezagsbeëindigende maatregel en uithuisplaatsing

De pilot voor kosteloze rechtsbijstand in kinderbeschermingsprocedures wordt met 6 maanden verlengd, van 1 juli 2024 tot en met 31 december 2024. Deze pilot, gestart op 1 januari 2023, stelt kosteloze rechtsbijstand beschikbaar aan ouder(s) of derde(n) van wie het gezag mogelijk wordt beëindigd in het kader van een procedure met betrekking tot een gezagsbeëindigende maatregel. Op 1 oktober 2023 is de pilot uitgebreid naar eerste verzoeken tot (spoed)uithuisplaatsing, waardoor ouder(s) of derde(n) die betrokken zijn bij een procedure waarin een (spoed)machtiging tot uithuisplaatsing wordt verzocht, eveneens aanspraak kunnen maken op kosteloze rechtsbijstand.

Vanaf 1 januari 2023 tot 1 mei 2024 zijn er 847 toevoegingen afgegeven voor ouders die gratis een gespecialiseerde advocaat toegewezen kregen bij verzoeken tot gezagsbeëindiging. Vanaf 1 oktober 2023 tot 1 mei 2024 zijn er 2224 toevoegingen afgegeven voor ouders die kosteloos gebruikgemaakt hebben van een gespecialiseerde advocaat bij eerste verzoeken tot (spoed)uithuisplaatsing.

De pilot wordt gemonitord onder auspiciën van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC). Op basis van de resultaten uit de tussenrapportages blijkt dat het beschikbaar stellen van rechtsbijstand in verschillende fasen van het proces (voorafgaand, tijdens en na de zitting) waardevol is voor ouders. Zo wordt bijvoorbeeld gesignaleerd dat ouders beter voorbereid op zitting komen, een beter begrip hebben van wat er tijdens de zitting gebeurt, wat de gerechtelijke beslissing inhoudt en wat mogelijke vervolgstappen zijn. De voorlopige resultaten suggereren dat bijstand door een advocaat bijdraagt aan een meer gelijkwaardige positie tussen partijen.

De eindevaluatie van het WODC wordt in de zomer van 2024 verwacht. Op basis van de resultaten van de eindevaluatie zal worden besloten of, en zo ja op welke wijze, verdere investeringen in rechtsbijstand bij kinderbeschermingsprocedures zullen plaatsvinden. Om die reden is de pilot verlengd tot eind 2024.

Maatregel: Subsidieregeling rechtsbijstand en mediation Wet bescherming klokkenluiders

Vanaf 1 februari 2024 kunnen klokkenluiders die door het Huis voor Klokkenluiders (Huis) zijn doorverwezen, kosteloze juridische ondersteuning krijgen via de Raad voor Rechtsbijstand. Dit is geregeld in de Subsidieregeling rechtsbijstand en mediation Wet bescherming klokkenluiders (regeling). Met deze regeling wordt beoogd een bijdrage te leveren aan de doelen van de Wet bescherming klokkenluiders (Wbk), zoals de rechtsbescherming van klokkenluiders en het bijdragen aan het oplossen van misstanden.

De afdeling advies van het Huis beoordeelt of sprake is van een redelijk vermoeden van een maatschappelijke misstand in de werksfeer (op basis van informatie die is verstrekt door de persoon die voornemens is een melding te doen of een melding heeft gedaan). Als dit het geval is, ontvangt de (potentiële) melder een dienstverleningsbrief van het Huis, die toegang geeft tot de dienstverlening (advisering) van het Huis. Als de afdeling advies van het Huis vervolgens concludeert dat rechtsbijstand en/of mediation noodzakelijk is, omdat mogelijk sprake is van benadeling of strafbaarstelling als gevolg van een melding van een vermoeden van een misstand, geeft zij een verwijzingsbrief uit voor rechtsbijstand en/of mediation via de Raad voor Rechtsbijstand. Op basis van deze verwijzingsbrief en de hulpvraag wordt de (potentiële) melder gematched met een beschikbare en gekwalificeerde rechtsbijstandverlener.

In de periode van 1 februari 2024 tot en met 1 mei 2024 heeft het Huis in totaal 8 verwijzingsbrieven afgegeven. Hiervan zijn 3 rechtzoekenden gekoppeld aan een advocaat of mediator. Op dit moment hebben 66 advocaten en 58 mediators zich bij de Raad voor Rechtsbijstand ingeschreven om juridische ondersteuning te verlenen aan klokkenluiders. Hiermee zijn er momenteel ruim voldoende rechtsbijstandverleners beschikbaar om alle (potentiële) klokkenluiders bij te staan.

De regeling kent een looptijd van vier jaar en wordt na twee jaar geëvalueerd. De opbrengsten van deze evaluatie worden gebruikt om te bepalen hoe de inrichting van de juridische ondersteuning voor klokkenluiders uiteindelijk het beste kan worden vormgegeven.

Subdoelstelling: Voortzetting stelselvernieuwing, stapsgewijze implementatie pilots

Maatregel: WODC-onderzoek overkoepelende analyse opbrengsten pilots

Het WODC geeft uitvoering aan een overkoepelende, wetenschappelijke analyse van de opbrengsten van de pilotfase van de stelselvernieuwing, met als doel om werkzame elementen in kaart te brengen die zich voor implementatie binnen het stelsel zouden kunnen lenen. Dit blijkt door de hoeveelheid van de pilots en de uiteenlopende aard en opzet ervan een arbeidsintensiever proces dan aanvankelijk werd ingeschat waardoor er enige vertraging in de oplevering optreedt.

Gedurende het werkproces is op basis van voortschrijdend inzicht dit voorjaar besloten om de stapsgewijze benadering los te laten en te kiezen voor het opleveren van één eindrapportage.

Het vormgeven van de tussenproducten bleek dusdanig uitvoerig te zijn dat het niet in verhouding tot het eindrapport zou staan.

Inmiddels is het onderzoek door het WODC in een afrondende fase beland. Het eindrapport van het WODC wordt in de zomer van 2024, na de datum van het publiceren van deze VGR-bijlage, verwacht.

Maatregel: Vervolg beleidsontwikkeling van de implementatie- en borgingsfase (paralleltraject)

Sinds de start van de overkoepelende analyse van het WODC wordt parallel toegewerkt naar de beleidsmatige uitwerking van een plan/strategie voor de implementatie en borging van de opbrengsten uit de pilotfase.

Op basis van de beschikbare evaluaties uit de pilots zijn de rode draden en de belangrijkste werkzame elementen in kaart gebracht. Deze opbrengsten zijn als eerste besproken met de organisaties die ook in de uitvoeringsfase van de pilots nauw betrokken waren, namelijk: Divosa, het Juridisch Loket en de Raad voor Rechtsbijstand.

Om gericht aan de slag te gaan met de borging en implementatie van de werkzame elementen uit de pilots, is dit voorjaar een traject met een aantal werksessies ingericht met de betrokken partners (denk naast bovengenoemde organisaties aan vertegenwoordigers van Sociaal Werk Nederland, Rechtswinkels, NOvA, Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN), Raad voor de rechtspraak, Mediatorsfederatie Nederland, lectoraat Hogeschool Utrecht, projectleiders gemeenten, Verbond van Verzekeraars). Voor de borging en implementatie wordt ook aangesloten bij actuele ontwikkelingen zoals maatregelen omtrent regionalisering en de coördinerende rol van het Juridisch Loket.

HOOFDDOELSTELLING: VERSTERKING EERSTELIJS RECHTSHULP

Iedereen met een vraag of probleem van juridische aard kan laagdrempelig terecht voor betrouwbare informatie, een eerste inschatting van het probleem of een advies en in specifieke gevallen voor concrete hulp of ondersteuning ('de eerste lijn'). De persoonlijke dienstverlening is in het bijzonder gericht op burgers die zich in een (financieel) kwetsbare positie bevinden; zij beschikken immers niet altijd over voldoende hulpbronnen om zelf tot een oplossing te komen. De beschikbaarheid en kwaliteit van eerstelijnsvoorzieningen wordt hiertoe versterkt, zodat de toegankelijkheid verbetert en de dienstverlening leidt tot betere oplossingen.

Subdoelstelling: Brede, betrouwbare en toegankelijke informatie en advies voor iedereen

Maatregel: Beter toegankelijke informatie en advies voor iedereen

De website van het Juridisch Loket is uitgebreid. Inhoudelijk zijn er pagina's toegevoegd over nieuwe onderwerpen zoals 'grensoverschrijdend gedrag op werk', 'de rechten van een zwangere werknemer' en 'waar een huurder op moet letten bij het tekenen van een huurcontract'. Dit laatste onderwerp sluit aan bij de ambitie om meer preventieve onderwerpen op de website te plaatsen. De chatbot JuLo is uitgebreid met een nieuw onderwerp: huurverhoging. In april 2024 is er een onderzoek gedaan naar de digitale toegankelijkheid van de website. Na een analyse van het rapport is de verwachting om in de zomer de eerste stappen te zetten om de digitale toegankelijkheid van de website verder te verbeteren. Ook is het Juridisch Loket gestart met de mogelijkheid om de website meertaligheid te maken.

Maatregel: Beter toegang tot informatie, advies en hulp voor arbeidsmigranten

In de vorige VGR is aangegeven dat samen met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt gewerkt aan het verbeteren van de toegang tot het recht van kwetsbare werknemers, in het bijzonder van arbeidsmigranten. Het Juridisch Loket is begonnen om de dienstverlening voor arbeidsmigranten te ontwerpen en in te richten.

Via de informatiepunten, Stichting Barka en Fairwork kunnen arbeidsmigranten nu rechtshulp ontvangen van de adviseurs van het Juridisch Loket. Het gaat nog om een beperkte schaal in de regio's van Breda, Tilburg, Eindhoven, Den Haag en Rotterdam. Na te beproeven wat werkt, zal de dienstverlening stapsgewijs verder worden ontwikkeld in heel Noord-Brabant, Limburg, Zuid- en Noord-Holland.

Om passende dienstverlening te kunnen leveren zijn *native-speakers* geworven die als jurist zijn opgeleid in hun land van herkomst en/of Nederland. Pools-, Roemeens, Bulgaars- en Turkssprekende juristen worden opgeleid in het Nederlands, en in relevante rechtsgebieden en specifieke thema's op het vlak van de problematiek van de doelgroep (uitzendconstructies, vreemdelingenrecht, EU-recht, het verschil tussen formele en feitelijke omstandigheden enzovoorts). Dienstverlening is bij voorkeur op plaatsen dichtbij de doelgroep, maar ook online zal contact worden gerealiseerd. Het Juridisch Loket streeft ernaar om voor arbeidsmigranten open te zijn van maandag tot en met vrijdag van 8 tot 20 uur.

In de ontwikkeling van de dienstverlening is nadrukkelijk aandacht voor effectieve ketensamenwerking met partijen als gemeenten, hulporganisaties, de Nederlandse

Arbeidsinspectie, FNV, groepen van sleutelpersonen, sociale advocatuur, rechtswinkels en de rechtspraak. De rol van het Juridisch Loket als signaleerder van misstanden wordt verstevigd. Ook hier wordt samenwerking gezocht met ketenpartners.

In het project wordt verkend of en hoe slimme software juristen kan ondersteunen, onder andere bij het vertalen en herkennen van multiproblematiek.

Maatregel: Meer oplossingsgerichte dienstverlening

Inmiddels heeft het Juridisch Loket het concept toekomstige dienstverlening afgerond. De pilots op dat vlak zijn uitgevoerd en de werkbare elementen van de pilots zijn in kaart gebracht. Er is een goed beeld van hoe de toekomstige dienstverlening eruit zou moeten zien. Via het ontwikkelprogramma 'Dienstverlening van Morgen' zet het Juridisch Loket de stap naar de implementatiefase binnen de organisatie.

De door het Juridisch Loket in pilots opgedane ervaringen met meer oplossingsgericht werken worden als onderdeel van de toekomstige dienstverlening geïmplementeerd. Elementen als een brede uitvraag om alle problemen van de rechtzoekende in kaart te brengen, onderzoeken of de andere partij in overleg tot een oplossing wil komen en de rechtzoekende kunnen ondersteunen met brieven op maat zullen daarmee meer en meer een vast onderdeel worden van de dienstverlening van het Juridisch Loket. Daarbij wordt ook aansluiting gezocht bij de adviezen van de Adviescommissie Zelfredzaamheid Rechtshulp en Rechtsbijstand.

Het Juridisch Loket ziet binnen 'meer oplossingsgerichte dienstverlening' drie belangrijke elementen; deze worden in de loop van 2024 verder uitgewerkt en geïmplementeerd in de dienstverlening.

1. Uitgebreide diagnose: Brede en verdiepte (juridische) diagnose: met de uitgebreide diagnose wordt duidelijk welke problemen de rechtzoekende heeft en welke (multidisciplinaire) problemen moeten worden opgelost.
2. Brede dienstverlening: meer doen!: op basis van de diagnose wordt gekeken naar complexiteit van de vragen en doenvermogen van de rechtzoekenden. Meer doen om de problemen van de rechtzoekenden op te lossen.
3. Verbeterde en geïntensiveerde samenwerken met netwerkpartners.

Maatregel: Betere diagnoses en adviezen

Zoals in voorgaande voortgangsrapportage is gemeld, wordt er door het Juridisch Loket gewerkt aan een gestandaardiseerde werkwijze voor het stellen van een (integrale) diagnose. Ook dit is onderdeel van het meerjarige traject toekomstige dienstverlening en zal in de tweede helft van dit jaar steeds meer vorm krijgen. In de verdere doorontwikkeling is er ook volop aandacht voor de rechtzoekende en diens hulpvraag. Daar waar het een verwijzing naar de tweede lijn betreft, wordt er samen met de Raad voor Rechtsbijstand aan een verdere uitwerking gewerkt. De stappen worden gefaseerd gezet en in de praktijk (eerst kleinschalig) verder vorm gegeven.

Maatregel: Betere bereikbaarheid van de fysieke eerste lijn op lokaal niveau voor de burgers die hulp het hardst nodig hebben

Zoals in eerdere voortgangsrapportages beschreven, is de toegang van de dienstverlening door het Juridisch Loket verbeterd, onder meer door de invoering van het gratis telefoonnummer en

uitbreiding van de openingstijden. Dit vertaalt zich naar een forse stijging van het aantal mensen dat contact zoekt met het Juridisch Loket.

Als de eerste periode januari-april 2024 vergeleken wordt met dezelfde periode in 2023 dan is het aantal mensen dat zonder afspraak langskwam op een vestiging van het Juridisch Loket toegenomen met 25 % (van 21.342 naar 26.750). Het aantal mensen dat in de eerste 4 maanden op afspraak langskwam is zelfs gestegen met 43% (van 10.447 naar 14.954). In de eerste 4 maanden van 2024 is het aantal contacten per telefoon met 21% toegenomen ten opzichte van de laatste 4 maanden van 2023 (87.872 naar 106.202).

In de nieuwe huisvestingsstrategie van het Juridisch Loket wordt per regio gekeken of er overal in voldoende nabijheid toegang tot eerstelijns juridische hulp is.

Voor juridische hulp kunnen mensen onder andere óók terecht bij lokale voorzieningen zoals bijvoorbeeld rechtswinkels en sociaal raadslieden. Divosa en Sociaal Werk Nederland ondersteunen met het programma Robuuste Rechtsbescherming de gemeenten bij het versterken van de lokale rechtsbescherming voor inwoners. Divosa ziet dat rechtsbescherming steeds meer prioriteit krijgt bij gemeenten en is met tientallen gemeenten in gesprek over concrete ondersteuning. Om de ondersteuning vanuit Robuuste Rechtsbescherming te optimaliseren, doet de Hogeschool Utrecht (lectoraat Toegang tot het Recht) in opdracht van Divosa verdiepend kwantitatief onderzoek naar de vraag of het sociaaljuridische ondersteuningsaanbod aansluit bij de behoefte binnen de gemeente, op basis van inwonerskenmerken.

In de tiende voortgangsrapportage werd het voornemen geuit voor het bewerkstelligen van een verbeterde samenwerking tussen het sociaal en juridisch domein in een specifieke regio. Hiertoe zijn inmiddels gesprekken gestart in de regio Noord/Midden Limburg. In deze regio zal toegewerkt worden naar een gecoördineerd dienstverleningsaanbod, waarbij het Juridisch Loket, Divosa, de gemeenten in deze regio, sociaal raadslieden en andere maatschappelijke organisaties samenwerken om mensen met juridische hulpvragen beter te bereiken en te helpen. Belangrijk element daarbij is de verbinding tussen het juridische en het sociaal domein. Dit vanwege het inzicht dat juridische problemen vaak samengaan met andere problemen, en ook de nodige oplossingen vaak niet (enkel) juridisch van aard zijn. Ook andere inzichten en *best practices* uit de pilotfase van het programma zullen in dit regionale ontwikkeltraject betrokken worden. De ervaringen in de regio Noord/Midden Limburg dienen ook om de versterking en verbreding van de eerste lijn in andere regio's te verbeteren.

In de afgelopen maanden is er verder een inventarisatie gemaakt van de huidige stand van zaken voor wat betreft organisatie en dienstverlening in het rechtswinkelveld en heeft er tegelijkertijd een oriëntatie plaatsgevonden van de mogelijkheden om de huidige subsidieregeling voor de rechtswinkels aan te passen. Rechtswinkels zijn vooral lokaal georiënteerd en de belangrijkste gesprekspartners zijn de gemeente, het onderwijs en de advocatuur. De minister wil graag een stimulans aan de rechtswinkels blijven geven op basis van hun bijdrage aan de toegang tot het recht. De bestaande subsidieregeling is niet meer passend bij de huidige maatschappelijke ontwikkelingen. De regeling is namelijk sinds 2009 bevroren waardoor deze niet toegankelijk is voor nieuwe rechtswinkelinitiatieven. Ook is het beschikbare bedrag voor de rechtswinkels sinds die tijd niet geïndexeerd. De aanpassing van deze regeling wordt in de komende periode bezien.

Maatregel: Voortzetting regeling inzet advocatuur in Rotterdam

De (verlengde) subsidieregeling op basis waarvan sociaal advocaten in Rotterdam een vergoeding kunnen krijgen voor het adviseren van professionals in de eerste lijn wordt op korte termijn gepubliceerd in de Staatscourant. De ervaringen in Rotterdam zullen worden betrokken bij de verdere uitwerking van de samenwerking tussen de eerste en tweede lijn in het vernieuwde stelsel. Ervaring tot dusver wijst overigens uit dat enkel een vergoeding voor de consultatietaak van sociaal advocaten onvoldoende is. Om de subsidieregeling optimaal te laten werken is het nodig dat professionals elkaar kennen en met elkaar samenwerken om zo tot passende oplossingen voor rechtzoekenden komen.

Subdoelstelling: Eerstelijns rechtshulp voor Caribisch Nederland

Maatregel: Opzetten eerstelijnsvoorziening voor Caribisch Nederland

De uitwerking van de voorziening voor eerstelijns rechtshulp voor Caribisch Nederland is in volle gang. Alle inspanningen zijn erop gericht om burgers in Caribisch Nederland op korte termijn toegang te geven tot informatie, advies en hulp, zodat zij beter in staat zijn om (juridische) problemen op te lossen.

Praktische inrichting

Nu de contouren van de voorziening vaststaan, ligt de focus op de praktische inrichting. De kwartiermaker van het Juridisch Loket heeft recentelijk een bezoek aan de eilanden gebracht en intensief gesprekken gevoerd met inwoners, professionals en mogelijke samenwerkingspartners. Aan de hand van de input die deze gesprekken hebben opgeleverd, wordt momenteel gekeken hoe de dienstverlening vorm moet krijgen en wat dat betekent voor bijvoorbeeld de huisvesting op de eilanden en ondersteuning vanuit Europees Nederland. Een andere belangrijke vraag is hoe (op termijn) de inbedding van de door BZK op te zetten antidiscriminatievoorzieningen er uit zouden moeten zien (*Kamerstukken II, 2023/24, 31 753, nr. 285*).

Nulmeting

De op te zetten voorziening is nieuw voor Caribisch Nederland, afgezien van de pilot Legal Desk op Saba. Dat betekent dat er bij aanvang niet een door data ondersteund beeld is van de omvang en de aard van juridische problematiek die burgers op de eilanden ervaren en de wegen die zij bewandelen om tot een oplossing van die problemen te komen. Daarom wordt in samenwerking met BZK de komende maanden een nulmeting uitgevoerd door DSP-Groep. Deze nulmeting ziet zowel op ervaren juridische problemen als ervaren discriminatie. De resultaten van de nulmeting geven niet alleen inzicht in het huidige voorzieningenniveau, maar helpen ook bij het inrichten van de dienstverlening.

Tijdspad

Het streven is dat eind 2024 een praktische start kan worden gemaakt met dienstverlening. Het exacte tijdspad is evenwel afhankelijk van de keuzes die momenteel met het oog op een duurzame vormgeving van de voorziening worden gemaakt. Hierbij is naast snelheid zeker ook zorgvuldigheid geboden. De pilot legal desk op Saba zal worden verlengd tot de nieuwe voorziening beschikbaar is.

HOOFDDOELSTELLING: VERSTERKING TWEDELIJNS RECHTSBIJSTAND

Voor rechtzoekenden die een juridisch probleem hebben dat niet (geheel) op andere wijze en via andere instanties kan worden opgelost (de 'eerste lijn'), is bijstand beschikbaar van een sociaal advocaat of mediator (de 'tweede lijn'). Om deze rechtsbescherming te versterken wordt de kwaliteit van de rechtsbijstandverlening aan de rechtzoekende verbeterd. Het streven is dat rechtzoekenden kunnen rekenen op snelle, integrale en deskundige dienstverlening, gericht op het bereiken van een duurzame oplossing. Ook ontvangen rechtsbijstandverleners een vergoeding die blijvend in verhouding staat tot de tijdsbesteding in zaken.

Subdoelstelling: Adequate vergoedingen voor rechtsbijstandverleners

Maatregel: Herijking vergoedingen

Begin 2024 is er een commissie ingesteld om de vergoedingen in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand te herijken. De commissie Evaluatie puntentoeakening gesubsidieerde rechtsbijstand II (commissie-Van der Meer II) zal onderzoeken of de gemiddelde tijdsbesteding van advocaten, mediators en bijzonder curatoren aan zaken nog overeenkomt met de forfaitaire vergoedingen die zij ontvangen. Het uitgangspunt daarbij is dat één gewerkt uur gemiddeld overeen moet komen met één forfaitair punt in het stelsel. Ook is een uitgangspunt dat rechtsbijstandverleners in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand een inkomen op het niveau van schaal 12, trede 10 CAO Rijk moeten kunnen verdienen. Het rapport van de commissie wordt uiterlijk eind 2024 verwacht. Het volgende kabinet zal besluiten hoe opvolging aan de eventuele aanbevelingen van de commissie wordt gegeven. Voorafgaand aan het eventueel wijzigingen van de vergoedingen dient financiële besluitvorming tijdens het reguliere begrotingsproces plaats te vinden. Ook moet hiervoor een AMvB-traject met voorhang worden doorlopen.

Daarnaast wordt – in goede samenwerking met alle betrokken partijen – gewerkt aan een systematiek om de vergoedingen in de toekomst periodiek te herijken en zodoende bij de tijd te houden. Over de precieze uitwerking van deze systematiek wordt de Tweede Kamer in de volgende voortgangsrapportage geïnformeerd.

Maatregel: Rechtsbijstand bij wijkrechtspraak

Eerder is aangekondigd dat er een landelijke regeling voor rechtsbijstand bij wijkrechtspraak zou komen. Hiermee wordt de rechtsbijstand bij deze innovatieve vorm van rechtspraak beter gefaciliteerd. In de afgelopen periode is deze regeling in nauw overleg met de Raad voor Rechtsbijstand, Raad voor de Rechtspraak, de NOVA en het programma Preventie met Gezag van het ministerie van Justitie en Veiligheid uitgewerkt. Hierbij is de onafhankelijke evaluatie van eerdere subsidieregelingen omtrent rechtsbijstand bij de wijkrechtbanken in Eindhoven en Rotterdam-Zuid als uitgangspunt genomen. Inmiddels is deze regeling vastgesteld en sinds 1 januari 2024 van kracht. Op grond van deze regeling ontvangen advocaten naast de reguliere toevoeging een toeslag van 3 punten als zij een zaak behandelen bij een wijkrechtbank. Hiermee worden zij gecompenseerd voor de extra werkzaamheden die een wijkrechtbankzaak met zich meebrengt. De regeling geldt tot 1 januari 2026 en zal worden gemonitord en geëvalueerd door het Kenniscentrum. Het streven is om deze vergoeding vervolgens te verankeren in de reguliere vergoedingensystematiek.

Maatregel: Slachtofferadvocatuur

Slachtoffers van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven hebben recht op kosteloze rechtsbijstand door een gespecialiseerde slachtofferadvocaat op kosten van de overheid, ongeacht de financiële draagkracht van het slachtoffer. In 2020 en 2021 heeft een pilot plaatsgevonden om een werkwijze voor actieve doorverwijzing door de politie naar slachtofferadvocaten te beproeven. De werkwijze voor slachtoffers van ernstig geweld was in deze pilot nog niet voldoende uitgekristalliseerd om landelijk te implementeren. Daarom wordt er sinds medio juli 2023 een vervolgpilot uitgevoerd waarbij het aantal pilotregio's is uitgebreid van twee naar drie. Door het toevoegen van Rotterdam-Zuid komt ook de grootstedelijke context beter in beeld. Deze vervolgpilot wordt op dit moment geëvalueerd, zodat daarna besluitvorming over een mogelijk vervolg kan plaatsvinden. Deze evaluatie wordt verwacht in de zomer van 2024. Ten aanzien van de werkwijze voor zedenzaken wordt op dit moment landelijke implementatie voorbereid, zodat hier in de komende tijd een besluit over genomen kan worden. Kernpunt hierbij is de mogelijkheid van het tot stand brengen van een automatische koppeling tussen de politie, de Raad voor Rechtsbijstand en een slachtofferadvocaat. De Raad voor Rechtsbijstand heeft hier onlangs een haalbaarheidsonderzoek naar uitgevoerd. De uitkomsten hiervan worden op dit moment nader besproken met de betrokken partijen. Het streven is om in de tweede helft van 2024 een beslissing te nemen over de landelijke implementatie van de werkwijze voor zedenzaken.

Maatregel: Middeninkomens

Het Kenniscentrum heeft onderzoek gedaan naar de kwetsbaarheid van de lagere middeninkomens in de toegang tot rechtsbijstand. Het Kenniscentrum heeft daartoe het CBS gevraagd cijfers op te leveren over mensen van wie het inkomen in 2021 net onder of net boven de inkomens- en/of vermogensgrenzen van de Wet op de rechtsbijstand (Wrb) viel en hun inkomenspositie in de vier daaraan voorafgaande jaren. Op basis van deze cijfers heeft het Kenniscentrum een ruwe tabellenset opgesteld waarin de vraag wordt beantwoord in welke mate mensen met een lager middeninkomen een onzeker recht op rechtsbijstand hebben, omdat zij het ene jaar binnen de Wrb vallen, maar het andere jaar erbuiten. Personen die in de onderzochte periode regelmatig wisselen tussen wel en niet Wrb-gerechtigd zijn, worden gezien als meer kwetsbaar in hun toegang tot rechtsbijstand. Deze wisselingen veroorzaken onzekerheid en bemoeilijken het (financieel) anticiperen op de juiste vorm van rechtsbijstand in het geval van juridische problemen. Uit het onderzoek blijkt dat de groepen met een inkomen tot 10%, of van 10% tot 20% boven de Wrb-grens, en een vermogen onder de Wrb-grens, het meest te maken krijgen met wisselingen tussen wel en niet-Wrb-gerechtigd zijn. In de groepen met eenzelfde inkomen, maar met een vermogen boven de Wrb-grens vinden juist de minste wisselingen plaats en valt het grootste deel stabiel buiten de Wrb-grenzen.

Dit onderzoek is de eerste fase om de kwetsbaarheid van de lagere middeninkomens in beeld te brengen. In de tweede fase, die in de zomer start, zullen de kenmerken van deze groep nader worden onderzocht. De derde en laatste fase van het onderzoek richt zich op de routes die deze mensen volgen als ze een juridisch probleem hebben en de betaalbaarheid van rechtsbijstand voor deze groep. In de volgende voortgangsrapportage zal de Tweede Kamer geïnformeerd worden over de stand van zaken van de volgende fasen van het onderzoek.

Maatregel: Best Practices Leidraad voor asieladvocaten

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de Best Practices Leidraad voor asieladvocaten (hierna: leidraad). In de asielprocedure staat er veel op het spel voor de rechtzoekende. Een goede rechtshulpverlening is daarom van essentieel belang. Advocaten staan asielzoekers met raad en daad bij in een procedure die vaak maar enkele dagen duurt en veel tijdsdruk oplevert.

De leidraad zorgt ervoor dat de advocaat gefaciliteerd wordt om de best mogelijke rechtsbijstand te leveren aan de rechtzoekende. De leidraad beschrijft de taken en dilemma's waarvoor advocaten zich gesteld zien en geeft praktische tips en advies bij keuzes die moeten worden gemaakt en geeft richting aan het handelen bij de dagelijkse uitoefening van de praktijk. Daarnaast bevat de leidraad ook een overzicht van wat te doen en wat niet te doen; een goede basis voor de kwaliteit waar een asieladvocaat dient te voldoen. Zoals de stappen bij het voorbereiden van de client op het gesprek met de IND over de reden voor de vlucht uit het land van herkomst. Maar ook handreikingen hoe om te gaan met de client en waarmee rekening te houden zoals persoonlijke en culturele aspecten, leeftijd, seksuele voorkeur en opleidingsniveau.

Het document is geschreven door een aantal asieladvocaten. De teksten zijn vervolgens van commentaar voorzien door leden van de leescommissie die een achtergrond hebben in de Rechtspraak, de advocatuur (NOvA), wetenschap (Radboud Universiteit), specialistenvereniging migratieadvocaten (SVMA), Vluchtelingenwerk Nederland, het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) en de Raad voor Rechtsbijstand.

De leidraad is digitaal en dynamisch met een eigen URL-adres. De digitale gids is niet alleen directer toegankelijk voor gebruikers, maar biedt ook een geoptimaliseerde gebruikerservaring. Met interactieve functies zoals zoekmogelijkheden, hyperlinks en verwijzingen kunnen gebruikers snel en efficiënt door de leidraad navigeren. De leidraad wordt naar verwachting in het derde kwartaal van 2024 via de website van de Raad voor Rechtsbijstand en de AC-Nieuwsbrief gepubliceerd.

HOOFDDOELSTELLING: BURGERGERICHTE OVERHEID

Onnodige conflicten tussen burger en overheid en de escalatie daarvan worden voorkomen. Daarmee worden ook onnodige procedures binnen het bestuursrecht teruggedrongen. Daartoe wordt onder meer gewerkt aan meer burgergerichte dienstverlening, burgergerichte wet- en regelgeving en het bevorderen van goed procedeedrag door de overheid in geschillen met burgers.

Subdoelstelling: Voorkomen van onnodige procedures tussen burger en overheid

Maatregel: Voorbereiding Actieplan binnen Project Procedeergedrag Overheid

De afgelopen periode zijn binnen het deelprogramma Burgergerichte Overheid mogelijke acties voorbereid, die bijdragen aan herstel van vertrouwen tussen burger en overheid. Dat vertrouwen is erbij gebaat dat er geen onnodige bestuursrechtelijke procedures door de overheid tegen burgers worden gevoerd en dat behoorlijk, burgergericht procedeedrag de norm wordt. De acties worden het vervolg op eerdere publicaties over en een probleemanalyse van het procedeedrag van de overheid. Twee hoofdlijnen worden onderscheiden, waarbij de eerste ziet op de wijze waarop de overheid communiceert met de burger en hoe met bezwaar- en beroepschriften wordt omgegaan. Vroegtijdig en persoonlijk contact maakt snel duidelijk wat er speelt bij de burger en draagt bij aan het vinden van een (maatwerk)oplossing voor het probleem van de burger. Het wetsvoorstel tot wijziging van de Awb bevordert het volgen van een bewezen werkwijze hiervoor: de 'informele aanpak'. De tweede hoofdlijn ziet op het stimuleren van behoorlijk procedeedrag door de overheid. Hiervoor wordt een afwegingskader Behoorlijk Procederen Overheid voorbereid, dat beoogt groter bewustzijn te creëren bij overheidsjuristen van het belang van procedurele rechtvaardigheid (zie maatregel hieronder). Bij de komende voortgangsrapportage wordt u verder geïnformeerd over het Actieplan Procedeergedrag Overheid.

Maatregel: Onderzoek oneigenlijk gebruik proceskostenvergoeding

Het WODC heeft onderzoek gedaan naar oneigenlijk gebruik van de proceskostenvergoeding door gemachtigden. Het onderzoek is onlangs afgerond en op 22 mei 2024 openbaar gemaakt via [Op \(proces\)kosten gejaagd? \(wodc.nl\)](https://www.wodc.nl/onderzoek/oneigenlijk-gebruik-proceskostenvergoeding). De kabinetsreactie zal bij separate brief aan uw Kamer worden gezonden.

Maatregel: Onderzoek informatiepositie burgers

Onder begeleiding van het deelprogramma Burgergerichte overheid voert de Universiteit Leiden onderzoek uit naar de informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid. In dit onderzoek worden knelpunten onderzocht die burgers en bedrijven ervaren met betrekking tot de toegang tot informatie bij het opkomen tegen een besluit. Daarbij worden oplossingsrichtingen voorgesteld. Het eerste gedeelte van het onderzoek bestaat uit een deskstudy van literatuur en jurisprudentie. De geïdentificeerde knelpunten zijn in twee categorieën in te delen. De eerste categorie ziet op de 'op de zaak betrekking hebbende stukken'. Dit zijn de documenten die burgers (willen) krijgen van de overheid om hun bezwaren te kunnen onderbouwen en het moment waarop ze deze documenten krijgen. De tweede categorie ziet op de (gedeeltelijke) geheimhouding van deze documenten. Het tweede deel van het onderzoek bestaat uit het interviewen van advocaten en rechters. Het doel hiervan is om te vragen in hoeverre het beeld dat uit de literatuur naar voren komt

in de praktijk wordt herkend en of er in de praktijk nog aanvullende knelpunten bestaan. Deze interviews vinden in de maanden mei en juni 2024 plaats. Daarna volgt een expertmeeting. In de tweede helft van 2024 wordt het onderzoek afgerond.

Subdoelstelling: Bevorderen van behoorlijk procedeergedrag overheid

Maatregel: Onderzoek/kennistafels afwegingskader behoorlijk procederen overheid

Een afwegingskader behoorlijk procederen moet bijdragen aan de bewustwording van overheidsjuristen over het belang van burgergericht werken in de bezwaar- en beroepsprocedure. Het WODC organiseert kennistafels om kennis en inzichten op te halen bij experts en ervaringsdeskundigen over behoorlijk procederen in het bestuursrecht. De adviezen en normen die hierbij verzameld worden, zullen vorm krijgen in een afwegingskader of instrument dat daadwerkelijk impact heeft op gedragsverandering. Het WODC zal dan ook adviseren over de vorm die het afwegingskader idealiter moet krijgen. Het onderzoek zal in het najaar worden afgerond.

Subdoelstelling: Bevorderen van burgergerichte dienstverlening en burgergerichte (toepassing van) wet- en regelgeving

Maatregel: De ontwikkeling van het instrument SHARE

Deze maatregel maakt geen deel uit van het actieplan Procedeergedrag overheid. Het innovatieve en interactieve instrument (SHARE) is bedoeld ter ondersteuning van gesprekken met rechtzoekenden, specifiek op het terrein van het vreemdelingenrecht. Net voor de zomer van 2023 is gestart met het testen van het instrument door een aantal juridisch adviseurs van het Juridisch Loket. Het gaat dan om het gebruik van een app in combinatie met templates, bedoeld voor het gestructureerd bevragen van rechtzoekenden en het makkelijk kunnen registreren van informatie.

De methode wordt ook gebruikt bij casuïstiek besprekingen en intervisie. In de komende tijd worden de ervaringen tot dusver besproken en wordt bekeken of de app verder uitgebouwd kan worden. In de zomer van 2024 wordt de eindrapportage opgesteld en zal het project worden afgerond. Aan de hand van de eindrapportage zal besloten worden of en hoe de ontwikkelde instrumenten in het reguliere werkproces opgenomen zullen worden en ingezet voor trainingsdoeleinden.

HOOFDDOELSTELLING: BELEIDSVORMING

Om de effectiviteit van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand te behouden, wordt doorlopend gezien waar aanpassing en/of aanvulling van het beleid nodig is. Dit leidt tot beleidsvorming zowel op specifieke terreinen van rechtsbijstand als ten aanzien van stelselbrede onderwerpen.

Subdoelstelling: Versterking van de sociaal advocatuur

Maatregel: Vergroten aandacht voor sociaal advocatuur in het onderwijs

Ketensamenwerking voor voorlichting onderwijs

Rechtenstudenten van zowel hogescholen als universiteiten zijn vaak niet of nauwelijks bekend met de sociaal advocatuur. Dit is zorgelijk voor het duurzaam organiseren van een robuust aanbod van gesubsidieerde rechtsbijstand. Om deze reden hebben de Raad voor Rechtsbijstand, de VSAN, de NOVA en JenV zich gecommitteerd aan een gezamenlijk plan van aanpak om studenten aan universiteiten en hogescholen in een vroegtijdig stadium van hun rechtenstudie bekend te maken met zowel de sociaal advocatuur als de ketenpartners in het stelsel van de gesubsidieerde rechtsbijstand.

Momenteel wordt hard gewerkt aan de uitwerking van dit plan. Zo wordt er voorlichtingsmateriaal ontwikkeld, waaronder een standaardpresentatie die sociaal advocaten kunnen gebruiken bij hun gastcolleges aan hogescholen en universiteiten om de doelgroep te informeren over het werk van een sociaal advocaat. Het reeds bestaande netwerk van sociaal advocaten dat bereid is gastcolleges en voorlichtingsbijeenkomsten te verzorgen, zal worden uitgebreid.

Daarnaast zal een informatiefolder worden ontwikkeld om zowel onderwijsinstellingen als sociaal advocaten te informeren over deze nieuwe aanpak, inclusief contactgegevens voor verdere vragen of interesse. Dit zal het voor onderwijsinstellingen eenvoudiger maken contact te leggen met beschikbare sociaal advocaten.

Tot slot zal een declaratiesysteem worden ontwikkeld waarmee sociaal advocaten hun uren voor gastcolleges en voorlichtingsbijeenkomsten bij onderwijsinstellingen kunnen declareren bij de Raad voor Rechtsbijstand.

JenV heeft met de Raad van decanen rechtsgeleerdheid, de Erasmus Universiteit en de Universiteit Tilburg gesproken over het vergroten van de aandacht voor de sociale advocatuur in het rechtenonderwijs. Tijdens deze gesprekken is ook aandacht besteed aan activiteiten van JenV, de NOVA, VSAN en de Raad voor Rechtsbijstand om samenwerking tussen onderwijsinstellingen en sociaal advocaten te versterken en de aanwezigheid van de sociale advocatuur op deze instellingen te faciliteren.

Maatregel: WODC-onderzoek vrije advocaatkeuze

Naar aanleiding van een toezegging – in antwoord op vragen die Kamerlid Van Nispen (SP) op 12 mei 2021 stelde (Kamervraagnummer 2021Z07891) – en een rapport van SEO Economisch onderzoek over knelpunten in de toegang tot het recht voor mensen met een middeninkomen via de rechtsbijstandverzekering (<https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2021/10/2021-81->

Rechtsbijstand-en-vrije-keuzerecht.pdf) is het departement met de NOvA en het Verbond van Verzekeraars in gesprek gegaan om te bezien of nader onderzoek verricht moet worden naar de gevolgen van oplopende kosten voor verzekeraars en daardoor stijgende premies, voortvloeiend uit de doorwerking van recente jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie inzake het recht op vrije advocaatkeuze. Volgens deze jurisprudentie van het Hof hebben rechtzoekenden zodra een gerechtelijke of administratieve procedure gevoerd moet worden de vrijheid om zelf een advocaat te kiezen. Dit geldt volgens de jongste Nederlandse jurisprudentie ook in 'de voorbereidende fase van een bij wet geregelde procedure die voorafgaat aan de gerechtelijke procedure in eigenlijke zin en/of onderdeel is van de administratieve of gerechtelijke procedures'. Deze jurisprudentie is in ontwikkeling en daarmee zijn de concrete gevolgen voor het stelsel in Nederland –dus nog niet te geven.

De gesprekken met de NOvA en het Verbond van Verzekeraars hebben ertoe geleid dat het WODC heeft onderzocht hoe op de beste manier inzicht kan worden verkregen in de aspecten die bijdragen aan het borgen van de toegang tot het recht voor de mensen met een middeninkomen, die daarvoor grotendeels zijn aangewezen op rechtsbijstandverzekeringen.

Dit heeft ertoe geleid dat onderzoeksbureau Pro Facto – in opdracht van het WODC – drie kennistafels heeft georganiseerd over het recht op vrije advocaatkeuze van gebruikers van rechtsbijstandverzekeringen. De kennistafels hebben op 24 april, 7 mei en 16 mei jongstleden plaatsgevonden met veel verschillende experts uit het veld, onder wie afgevaardigden uit de advocatuur, het verzekeringswezen en de wetenschap.

Het doel van de kennistafels was om de bestaande kennis van experts te verzamelen over de manier waarop en de mate waarin de (mogelijke) uitbreiding van het recht op vrije advocaatkeuze de toegang tot het recht naar verwachting verandert. In dat verband werd ook onderzocht op welke wijze de gebruikers van rechtsbijstandverzekeringen toegang tot het recht zoveel mogelijk kunnen behouden. Deze kennistafels zouden vervolgens een bijdrage moeten leveren aan de (door)ontwikkeling van het beleid ten behoeve van de toegang tot het recht voor gebruikers van rechtsbijstandverzekeringen.

De uitkomsten van de kennistafels zullen door Pro Facto in een rapport worden samengevat. Naar verwachting verschijnt het rapport in de zomer of het najaar van 2024.

Subdoelstelling: Substantiële maatschappelijke bijdrage gehele advocatuur

Maatregel: Van de gehele advocatuur wordt een substantiële maatschappelijke bijdrage gevraagd

In het coalitieakkoord is aangegeven dat een substantiële maatschappelijke bijdrage van de gehele advocatuur zal worden gevraagd. Over de ontwikkelingen op dit gebied is de Tweede Kamer herhaaldelijk geïnformeerd in brieven en bij de beantwoording van Kamervragen. In de tiende voortgangsrapportage rechtsbijstand (Kamerstukken II 2023/24, 31753, nr. 286) is reeds een uitgebreid overzicht gegeven van lopende initiatieven. Een van deze initiatieven betreft de samenwerking tussen advocatenkantoor De Brauw Blackstone Westbroek en de Raad voor Rechtsbijstand. Hierbij worden advocaat-stagiaires ingezet voor toevoegingszaken in het huurrecht, onder begeleiding van ervaren sociaal advocaten in de regio Amsterdam.

Daarnaast groeit de samenwerking tussen sociale en commerciële advocatuur en worden steeds meer advocaat-stagiairs als onderdeel van hun opleiding naar sociale kantoren gedetacheerd.

Ook heeft de verdere implementatie van het project Samenwerking binnen de balie door de Praktizijns-Sociëteit al mooie resultaten opgeleverd. Zo krijgen leden van de VSAN en deelnemers aan het project een speciale ledenkorting, waardoor ze slechts € 120 per jaar betalen voor het gebruik van het pakket Boom Sociaal Totaal (in plaats van € 360). Bovendien krijgen zij twee weken gratis toegang tot Boom Sociaal Totaal om de collectie uit te proberen. Verder onderzoekt de Praktizijns-Sociëteit momenteel in samenwerking met de VSAN of er een 'bedrijfspakket' voor de sociale advocatuur kan worden ontwikkeld.

Het gesprek van JenV met de beroepsgroep om vorm te geven aan de maatschappelijke bijdrage wordt voortgezet. Een collectief probleem vraagt immers om een collectieve oplossing.

HOOFDDOELSTELLING: TOEKOMSTBESTENDIG STELSEL

Het stelsel blijft zich continu verbeteren en vernieuwen. Daartoe wordt doorlopend inzicht verkregen in de kwaliteit van de dienstverlening en de werking van het stelsel door systematische monitoring en evaluatie, ook vanuit het perspectief van rechtzoekenden. Daarnaast wordt ingezet op een stelsel dat ook voor de langere termijn betaalbaar en doelmatig blijft, openstaat voor technologische en andere ontwikkelingen en meegaat met vernieuwing en samenwerking in het sociale domein.

Subdoelstelling: Systematische monitoring en evaluatie; signalen ophalen uit de praktijk

Maatregel: versterken signalerende functie Juridisch Loket

Het Juridisch Loket zet zich in voor het signaleren en aankaarten van juridische zaken die structureel mis lijken te gaan voor rechtzoekenden. Tot nu toe heeft het Juridisch Loket hier uiting aan gegeven door de juridisch adviseurs signalen uit de praktijk te laten inbrengen bij de eigen signaleringscommissie. Deze commissie beoordeelt de inbreng en afhankelijk van het signaal worden organisaties zoals de Autoriteit Consument & Markt (ACM) ingeschakeld om het probleem nader te onderzoeken en de rechtspositie van rechtzoekenden te verbeteren.

Het Juridisch Loket is in april 2024 gestart met de uitbreiding en versterking van de signaleringsfunctie. Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een gestructureerd signaleringsproces. Onderdelen van dit proces zijn onder andere het analyseren van geanonimiseerde data uit het registratiesysteem van het Juridisch Loket en het intensiever ophalen van signaleringen uit de organisatie. Juridisch adviseurs uit alle regio's worden betrokken bij het duiden van de opgehaalde data en signalen, zodat ook onderling samenhangende onderwerpen kunnen worden geadresseerd. Deze signaleringsstructuur wordt gedurende het jaar verder uitgewerkt, uitgebreid en verfijnd.

Maatregel: ontwikkelingen bij het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand

Het Kenniscentrum draagt door onafhankelijk onderzoek bij aan het optimaal functioneren van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Dit doet het Kenniscentrum door beleidsmakers en ketenpartners te voorzien van inzichten, informatie, data en kennis over de werking van het stelsel.

Het Kenniscentrum ontwikkelt hiertoe onder meer een zogenoemde 'feedbackloop' om systematisch inzicht te krijgen in de ervaringen van burgers en de diverse dienstverleners tijdens hun gang door het stelsel en verbetering daarvan. Deze 'feedbackloop' wordt momenteel reeds toegepast bij de rechtsbijstandsregelingen voor specifieke groepen rechtzoekenden. Advocaten en rechtzoekenden worden hierbij periodiek bevraagd over ervaringen met de dienstverlening van de Raad voor Rechtsbijstand en de achterliggende procedure en instanties. Dit doet het Kenniscentrum middels enquêtes en interviews gedurende de looptijd en na afloop van de regeling.

Daarnaast onderzoekt het Kenniscentrum de door advocaten bestede uren op basis van gegevens zoals advocaten deze delen bij de declaraties bij de Raad voor Rechtsbijstand. Hiervoor onderzoekt het Kenniscentrum ook de in- en uitstroom van sociaal advocaten, evenals maatregelen ter bevordering van voldoende aanbod.

Het Kenniscentrum voert verder programmatisch onderzoek uit voor het stelsel. Dit onderzoek is gericht op het verkrijgen van meer inzicht in hoe het stelsel werkt voor burgers en het identificeren van mogelijke verbeterpunten.

Voor dit doel stelt het Kenniscentrum een driejaarlijks onderzoeksprogramma en een jaarlijks werkplan op, die worden besproken en vastgesteld door de leden van de Programmaraad van het Kenniscentrum. Dit zijn bestuurders van de Raad voor Rechtsbijstand (voorzitter), het Juridisch Loket, de Nederlandse orde van advocaten, de Mediatorsfederatie Nederland en de directeur Rechtsbestel van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Het onderzoeksprogramma voor de periode 2023-2025 is in november 2023 vastgesteld en richt zich enerzijds op het verbeteren van de kennisbasis over de burger en zijn behoefte aan (nulde-, eerste- en tweedelijns) rechtshulp, en anderzijds op het aanbod van rechtshulp en de professionele dienstverleners die dit aanbod verzorgen.

Hiernaast houdt het Kenniscentrum zich bezig met het uitvoeren van ad hoc onderzoek op verzoek van ketenpartners en andere organisaties binnen het stelsel. Voorbeelden hiervan zijn: 1) het ontwikkelen van een model voor een lerende evaluatie dat samen met de betrokken partijen uitgevoerd gaat worden voor de verbeterde samenwerking tussen het sociale en juridische domein in de regio Noord/Midden-Limburg, en 2) het onderzoek naar het verdienvermogen van sociaal advocatenkantoren en de voorwaarden waaronder een netto-inkomen dat gelijk is aan het niveau van schaal 12, trede 10 CAO Rijk. Het Kenniscentrum voert dit onderzoek uit op verzoek van JenV, de NOvA en de Raad voor Rechtsbijstand.

Subdoelstelling: (Financieel) duurzaam en beheersbaar stelsel

Maatregel: Middelen programma rechtsbijstand

In het Coalitieakkoord 2021-2025 is structureel € 154 miljoen beschikbaar gesteld voor het versterken van de sociale advocatuur. Hiertoe zijn per 1 januari 2022 de vergoedingen verbeterd voor advocaten en mediators werkzaam in het stelsel. De kosten voor de hogere vergoedingen bedragen (bij een gelijkblijvend aantal toevoegingen) ongeveer € 131 miljoen per jaar. Het resterende bedrag van € 23 miljoen wordt vanaf 2023 en verder onder andere ingezet voor:

- rechtsbijstand bij vervolghoorden;
- rechtsbijstand bij ontboden minderjarige verdachten;
- aanpassen van de km-vergoeding voor de sociaal advocatuur;
- het Kenniscentrum;
- het herwaarderen van het functiehuis van het Juridisch Loket;
- het afschaffen van het beltarief bij het Juridisch Loket;
- Legal desk op de BES-eilanden.

Voor de verlenging van de subsidieregeling beroepsopleiding sociaal advocaten, waarmee wederom de beroepsopleiding voor circa 175 advocaat-stagiairs kan worden bekostigd, is € 2,37 miljoen beschikbaar gesteld.

Bij Voorjaarsnotabesluitvorming is daarnaast € 0,2 miljoen extra beschikbaar gesteld voor rechtsbijstand bij wijkrechtspraak.

Het huidige applicatielandschap waarmee de Raad voor Rechtsbijstand uitvoering geeft aan de Wrb is sterk verouderd en aan vervanging toe. Het programma 'Vervanging applicatielandschap

Wrb' voorziet in een nieuw systeem waarmee de continuïteit weer kan worden gegarandeerd. Het vernieuwde applicatielandschap zal beter bijdragen aan de dienstverleningsstandaarden en voldoet aan wijzigingen in wet- en regelgeving. Het programma is gestart in 2023 en zal naar verwachting in 2026 klaar zijn. Voor de uitvoering van het hele programma is in 2023 € 21,4 miljoen beschikbaar gesteld.

Dit is een uitgave van het Programma
Stelselvernieuwing Rechtsbijstand van
het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

